

Tongeren adopteert de steenuil

Werkbundel

Klas: _ _ _

Naam: _ _ _

Jong steenuiltje wordt
geringd te Henis

In het kader van het project zeldzame Limburgse soorten adopteerde Tongeren vanaf eind 2006 de steenuil. In samenwerking tussen de Tongerse milieuraad en de milieudienst werden tal van initiatieven uitgewerkt om het de steenuil in Tongeren naar zijn zin te maken.

Zo werden er 21 steenuilenkasten gemaakt door viio nijverheid.
In iedere deelgemeente werd vervolgens op een geschikte plek een steenuilenkast opgehangen.

In samenwerking met de Tongerse academie werd een artistiek project opgezet met kinderen van 8 tot 12 jaar. De fraaie werkjes werden tentoongesteld tijdens parkdag 2008 te Widoioie.

In 2010 zorgden de Tongerse bakkers voor de geboorte van heerlijke steenuilpralines.

Deze werkbundel wil graag deze fraaie kleine uilensoort beter bekend maken bij onze jeugd.

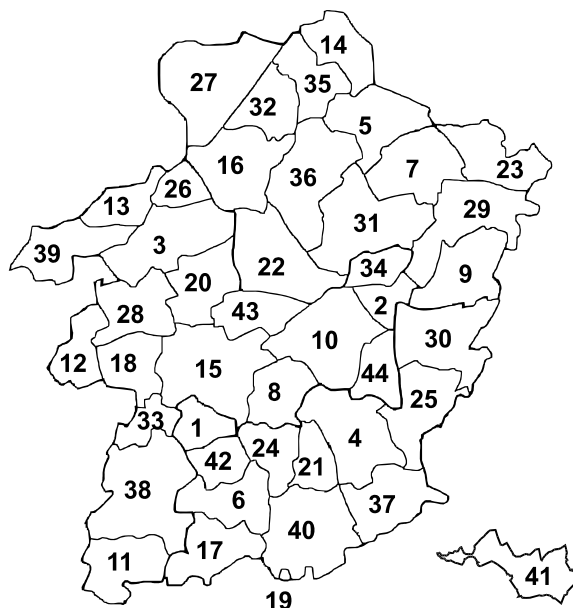

Eind 2006 adopteerde iedere Limburgse gemeente een zeldzame planten- of diersoort.

Welke soort werd geadopteerd door de hieronder vermelde gemeenten?

Tongeren	Steenuil	Heers	
Herstappe		Borgloon	
Riemst		Kortessem	
Hoeselt		Hasselt	

44 Limburgse gemeenten

1. Alken
2. As
3. Beringen
4. Bilzen
5. Bocholt
6. Borgloon
7. Bree
8. Diepenbeek
9. Dilsen-Stokkem
10. Genk
11. Gingelom
12. Halen
13. Ham
14. Hamont-Achel
15. Hasselt
16. Hechtel-Eksel
17. Heers
18. Herk-de-Stad
19. Herstappe
20. Heusden-Zolder
21. Hoeselt
22. Houthalen-Hechteren
23. Kinrooi
24. Kortesseem
25. Lanaken
26. Leopoldsburg
27. Lommel
28. Lummen
29. Maaseik
30. Maasmechelen
31. Meeuwen-Gruitrode
32. Neerpelt
33. Nieuwerkerken
34. Opglabbeek
35. Overpelt
36. Peer
37. Riemst
38. Sint-Truiden
39. Tessenderlo
40. Tongeren
41. Voeren
42. Wellen
43. Zonhoven
44. Zutendaal

Uilen

Uilen zijn roofvogels die in hoofdzaak 's nachts jagen. Om in het donker te kunnen jagen heeft de uil een speciale uitrusting nodig. Zo kan hij geruisloos vliegen doordat zijn veren met een laagje dons bedekt zijn dat het geluid dempt. Hij kan de tenen van zijn poten uitspreiden waardoor hij zijn prooi stevig kan vastklemmen.

Steenuil
Athene noctua
H: 23 cm

Ransuil
Asio otus
H: 36 cm

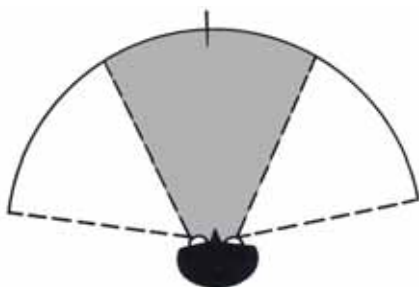
Velduil
Asio flammeus
H: 38 cm

Bosuil
Strix aluco
H: 38 cm

Kerkuil
Tyto alba
H: 35 cm

Hoewel je zijn oren niet kunt zien, zijn deze heel groot. Ze zitten over de hele zijkant van zijn kop. Er groeit een randje veren omheen dat de uil rechtop kan zetten als hij scherp wil luisteren. Hij beweegt dan ook zijn kop heen en weer. Zo hoort hij precies waar het geluid vandaan komt.

De uil heeft zo'n goede ogen dat hij bij valavond net zo goed ziet als andere vogels overdag. Doordat zijn ogen naar voren zijn gericht, kan de uil, net als de mens, goed afstand en diepte schatten.

Grijs = zone met dieptezicht

De kop van een uil kan over 270° draaien.
Dit doe je hem best niet na!

Zijn scherpe, kromme snavel gebruikt hij om de prooi snel te doden en mee te nemen naar zijn nest.

Uilen eten alleen levend voedsel, zoals vliegen, kevers, muggen, wormen, muizen, ratten, kikkers en kleine vogels. Soms vangen ze zelfs konijnen. Boeren die last hebben van muizen proberen kerkuilen te lokken door nestkasten te plaatsen. Door braakballen uit te pluizen kan je zien wat een uil gegeten heeft.

Alle soorten uilen behoren tot de beschermde diersoorten. Er mag niet op ze gejaagd worden en ze mogen niet gevangen worden. Toch zijn er nog veel gevaren voor uilen zoals auto's, hoogspanningskabels die 's nachts dodelijke vangstrikken vormen, muizen die landbouwgif hebben gegeten dat in de maag van de uil terecht komt en het verdwijnen van steeds meer nestplaatsen in oude gebouwen en holle bomen.

1. Een uil is een roofvogel waar zie je dat aan? _____ en _____
2. Noem eens 4 dieren die een uil eet.

3. Wat kun je vertellen over de oren van een uil?

4. Hoe komt het dat je een uil niet hoort vliegen?

5. De letters van de volgende uilen staan door elkaar.

Zet ze in de goede volgorde en schrijf de uilennamen bij de juiste plaatjes.

keulkir eniusulew lariusni buolis eeoho uslienet

 r	 b	 k	 s
 v	 o	 s	

Steenuil - *Athene noctua*

Nederlands	Steenuil
Wetenschappelijk	<i>Athene noctua</i>
Tongers	Koetail
Frans	Chouette Chevêche
Engels	Little Owl
Duits	Steinkauz

Lengte	21 - 23 cm
Spanwijdte van de vleugels	54-58 cm
Gewicht	140-220 g
Aantal broedparen in Vlaanderen	6.000 tot 10.000
Aantal broedparen in Tongeren	25 - 35
Aantal eieren	3 – 6
Broedtijd	27 – 28 dagen
Periode tussen geboorte en eerste vlucht	30 tot 35 dagen
Levensverwachting	10 jaar
Voedsel	Regenwormen, kevers en andere insecten, muizen, kikkers, kleine vogels

Informatie over de steenuil

Hoe ziet hij eruit?

De Steenuil is onze kleinste uilensoort. Hij meet van kop tot teen ongeveer 22 cm. Er is geen verschil tussen man en vrouw. De steenuil heeft een kleine, ronde gestalte, met een afgeplatte, brede kop. De grote gele ogen zijn in het midden zwart. De ogen staan naar voren gericht en kunnen nauwkeurig afstanden inschatten. De bovenzijde van het verenkleed is bruin met witte vlekken, de onderzijde heel licht van kleur met donkere streepjes. De staart is kort en rond. Ook de vleugels zijn kort en afgerond. De oren zitten verborgen achter de gezichtssluier: een krans van stijve veertjes rond de ogen, die de geluiden naar de oren sturen. De bebeerde poten zijn wit. Hierdoor kan de steenuil geruisloos naar zijn prooi vliegen.

Zoals alle uilen heeft ook de steenuil scherpe klauwen. Hiermee kan hij zijn prooi klemvast grijpen.

hoogte: _ _ _ cm

vraagjes...

Vul hiernaast in hoe groot de steenuil is. (hoogte)

Welke kleur hebben de ogen (a)?

- De pupil in het midden? _ _
- De iris er rond? _ _ _

Welke kleur hebben de beveerde poten (b)? _ _ _

Hoeveel klauwen telt iedere poot?
_ _ _

Waar leeft hij?

Op het platteland zie je de Steenuilen het meest. Bij woningen en boerderijen met knotwilgen, hoogstamboomgaarden en houtwallen. Ook zwerft hij in parklandschappen en tuinen rond, zelfs in dorpen en steden. Ze ontbreken in aaneengesloten bosgebieden of in zeer kaal, open landschap.

De Steenuil is wijd verspreid in Europa, maar komt niet noordelijker voor dan Denemarken en Noord-Engeland.

Het is een echte standvogel die overdag ook actief is, vooral als er jongen zijn. De Steenuil is sterk aan zijn territorium gebonden. In strenge winters sterven veel Steenuilen ten gevolge van de kou.

■ Broedvogel, gedurende het hele jaar aanwezig

Athena noctua
digitised by GROMS, after
del Hoyo et al 1991-1999,
www.fbw.com
Copyright: GROMS/BN - www.groms.de

Hoe leeft hij?

Buiten de broedtijd leeft de Steenuil alleen. Hij jaagt voornamelijk in de ochtend- en avondschemering. Overdag zie je de Steenuil wel vaker dan de andere uilensoorten. Vliegend of steunend op een paal zie je zijn kleine, gedrongen gestalte. Hij zit zich ook graag te koesteren in de zon.

Wat eet hij?

Zijn voedsel bestaat uit insecten, vooral mestkevers en meikevers, regenwormen, slakken, kikkers, veldmuizen en andere kleine zoogdieren en vogeltjes. Hij zit vaak zittend te jagen, vanaf een paal of een stronk. Hij jaagt op langpootmuggen in een dansende vlucht, die uniek is voor uilen. Bij het vangen van wormen en insecten laat hij zich vaak van zijn uitkijkpost vallen. Als hij zoogdieren vangt, rent hij er zelfs achteraan. Het is de meest levendige uilensoort, die wij kennen. Bij onraad wipt en buigt de vogel, maakt duikelingen of verdraait zijn kop. Hij is dan zeer opgewonden.

Braakballen

Net als andere uilen spuugt de Steenuil braakballen uit. Alles wat niet verteerbaar is van zijn prooi wordt in de maag bij elkaar gepropt tot een braakbal. Ze bevatten schillen van kevertjes, haartjes, veertjes, schedeltjes, botjes...

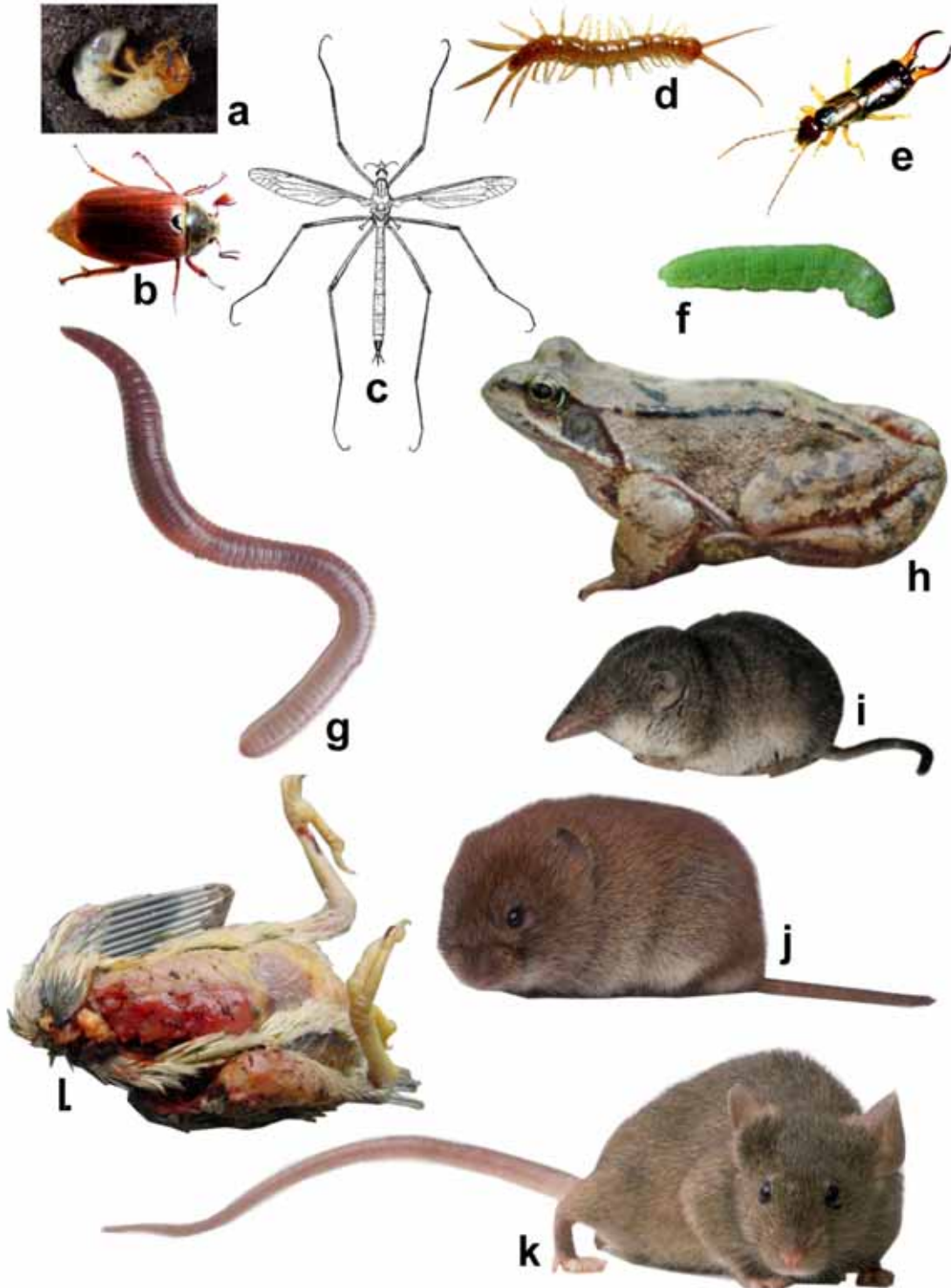

vraagjes...

Het menu van de steenuil

Schrijf de juiste letter telkens bij het juiste dier.

huismuis	kikker	duizendpoot	regenworm
oorworm	larve van meikever	bosmuis	meikever
jong kuiken	spitsmuis	vlinderlarve	langpootmug

Welk geluid maakt hij?

Het mannetje roept schel: "kieuw, kieuw". Het vrouwtje antwoord met een schreeuw. De roep is kort "kie-oo". Bij het nest hoor je "kiff, kiff". De sissende geluiden doen denken aan een blazende kat. De zittende vogel laat een langgerekt "hoe" horen. Dit laatste geluid is makkelijk na te bootsen. Je krijgt tot aan de broedtijd dan ook steeds antwoord van de uil! Vooral in de schemering.

Hoe beweegt hij?

De Steenuil heeft een sterk golvende vlucht, net als een specht. Bij onraad maakt hij opgewonden, rukkende bewegingen.

Voortplanting

De broedtijd valt vooral in de periode tussen eind maart en eind juni. De Steenuil is een echte holenbroeder. Hij broedt in holten van bomen, bij voorkeur in knotwilgen of in fruitbomen. Maar ook in muren, gebouwen, konijnengangen en nestkasten. Het nest wordt niet bekleed. Het vrouwtje legt 3 tot 5 glanzend witte eieren, telkens met een tussenpauze van 2 dagen.

vraagjes...

Welk van de twee eieren is dat van een de steenuil? _ _ _

Welk van een kip? _ _ _

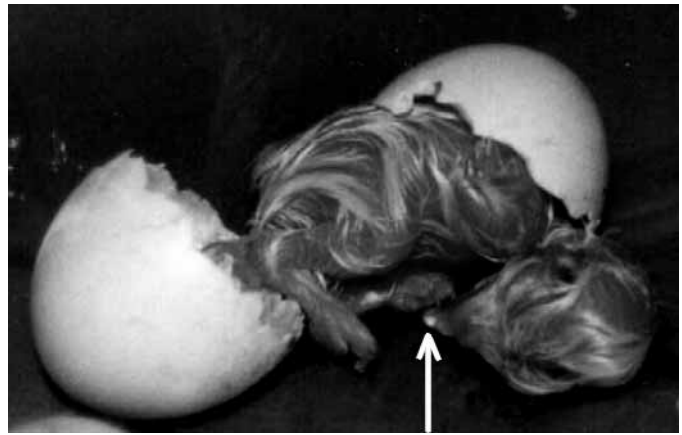
Het vrouwtje broedt alleen en is een zeer trouwe broedster.

Ze begint met broeden vanaf het moment dat het voorlaatste ei gelegd werd.

Na vier weken komen de jongen uit.

Het jonge kuiken werkt zich na een broedtijd van vier weken met zijn eitand (zie pijl) uit het ei.

Foto: Pascal Stroeken

Na 4 tot 5 weken kunnen ze vliegen. De ouders voeren samen de jongen, ook nog enige tijd nadat ze het nest verlaten hebben.

Als ze ongeveer twee maanden oud zijn, zijn de uiltjes zelfstandig. Jonge vogels verplaatsen zich over korte afstanden.

Steenuilen hebben één broedsel per jaar.

Overzicht van een steenuiljaar

De wetenschappelijke naam **Athene noctua**

sluit mooi aan bij het antieke Romeinse verleden van de stad Tongeren:

Betekenis → nachtuil toegewijd aan de godin Athena

Athene

Godin van de oorlog, van de kunst en van de ambachten, later ook van de wijsheid in het algemeen. Beschermgodin van Athene Griekenland.
Het beeld wordt vaak vergezeld van een helm, schild, lans, steenuil, olijfbom

vraagjes...

Kleur op dit kaartje van Europa
Griekenland in het rood.

Schrijf ook de naam van de stad
“**Athene**” op de juiste plaats.

In Griekenland werden rond 525 voor Christus miljoenen zilveren **munten** (zogenaamde tetradrachmen) geslagen met aan één zijde de afbeelding van **Athena** en aan de andere zijde... de **steenuil**.

Dit ultije werd opnieuw gebruikt bij de moderne **Griekse versie** van de munt van **één euro**.

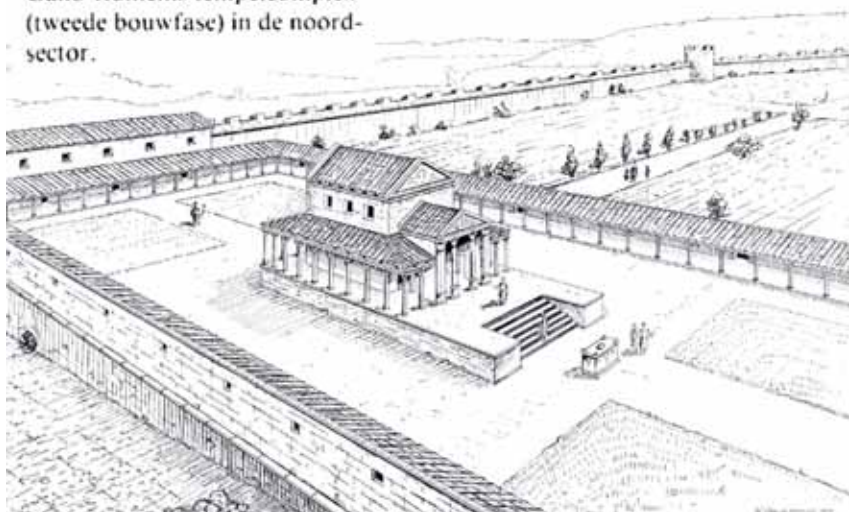
vraagjes...

Hoe noemde de godin **Athena** bij de **Romeinen**? _ _ _

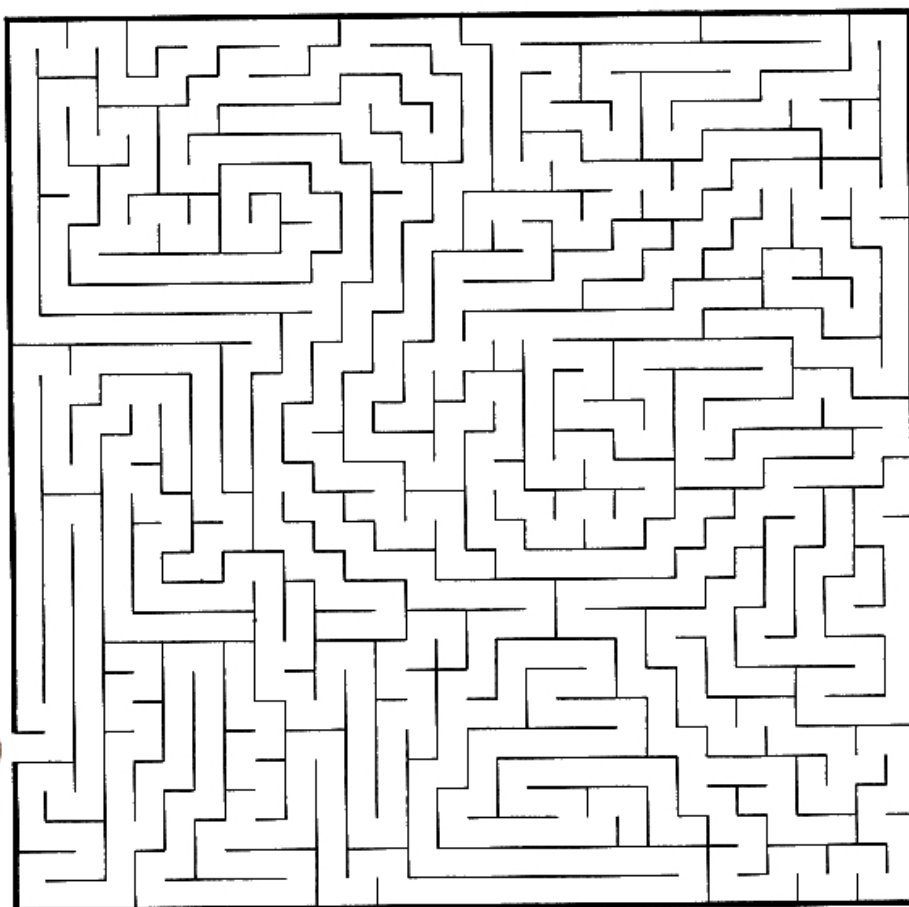
Van deze godin vonden archeologen verschillende **beeldjes** in Tongeren, nabij het grote **tempelgebouw** in het noorden van de stad, tussen de Cesarlaan en de Keverstraat.

Poging tot reconstructie van het Gallo-Romeins tempelcomplex (tweede bouwfase) in de noord-sector.

Help de steenuil op weg naar de muis!

Ter voorbereiding van een steenuilenproject op school kunnen de leerlingen surfen naar www.beleefdelente.nl. Op deze site kan via webcams het wel en wee gevolgd worden van verschillende vogelsoorten. Van maart tot juni is het in de vogelwereld een drukte van jewelste. Een schitterende belevenis, met samenvattingen van de hoogtepunten. Een van de gevolgde vogelsoorten is de **steenuil**.

vraagjes...

Waarnemingen

www.beleefdelente.nl

Jaar: 20__	Datum
ei 1 wordt gelegd op	
ei 2	
ei 3	
ei 4	
ei 5	
ei 6	
Mama steenuil start met broeden	
1 ^{ste} kuiken komt uit het ei	
Laatste kuiken komt uit het ei	
1 ^{ste} kuiken vliegt uit	
Laatste kuiken vliegt uit	
Welk voedsel wordt aangevoerd?	
Welke indringers worden in de nestkast opgemerkt? Duif, kauw, spreeuw, steenmarter, ekster...	

Creatief met steenuil...

**Project steenuil
in de
Tongerse Academie
september 2008**

Concept: Veronique Noben

**Tentoonstelling tijdens
parkdag te Widoioie (2008)**

**Project steenuil
in
Basisschool
Picpussen (2009)**

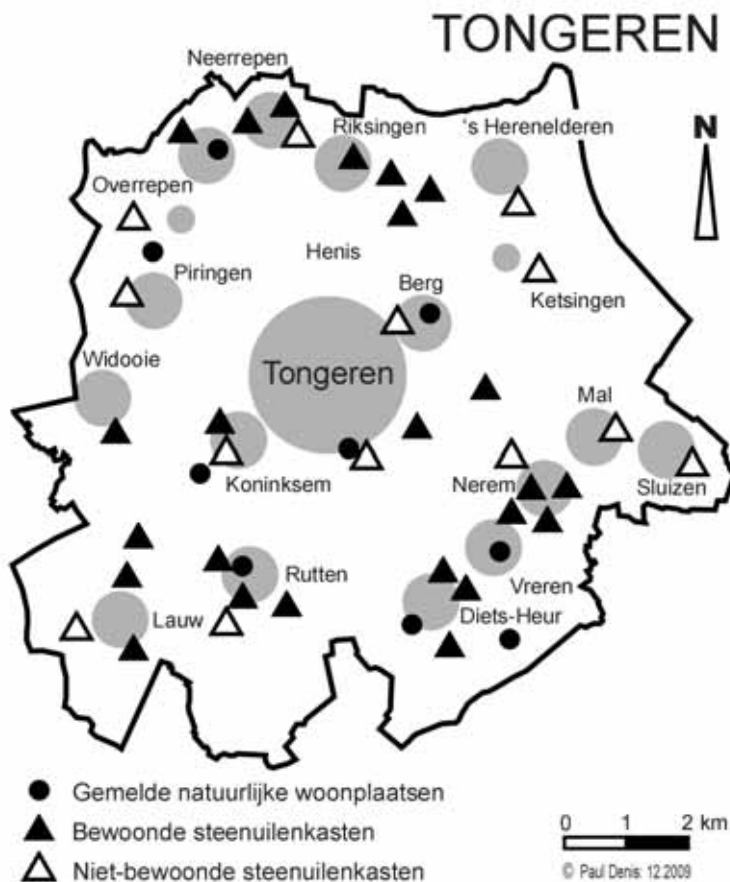
Nog meer kunstzinnige uilenideetjes...

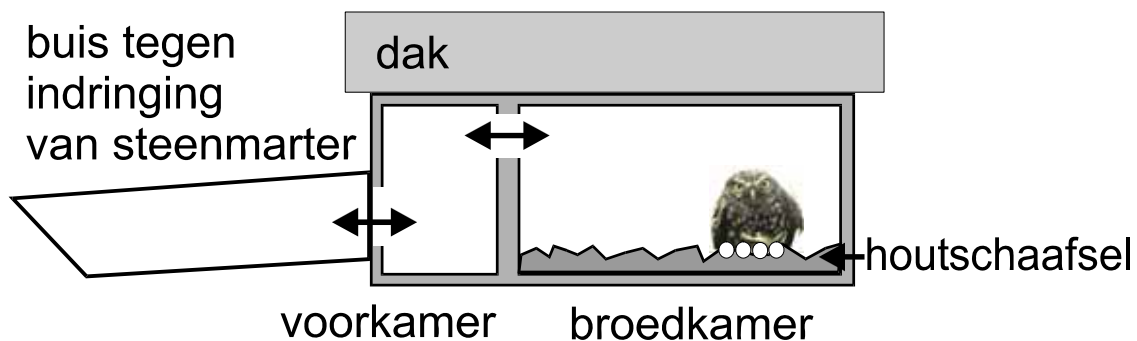
Steenuilen in Tongeren

21 steenuilkasten

Schema van de Tongerse steenuilkast

Bibliografie

- Bellingham David; Griekse mythologie, de Lantaarn;1991
- Herremans Marc, Van Nieuwenhuysse Dries; De steenuil, indicator voor landschappelijke kwaliteit; Natuurpunt 2004
- Polfliet Tim, Herremans Marc, Van Lierop Frédéric; Biodiversiteit in jouw gemeente; Natuurpunt; 2006
- Preben Bang; Elseviers diersporengids; Elsevier; 1990
- Štastný Karel; Grote vogelencyclopedie; Rebo productions; 1995
- Een munt voor Europa; Gemeentekrediet; 1991
- Milieu & natuur; Jaargang 8 nr. 3; Provincie Limburg; 2006
- Baert P.; Actieplan steenuil; Provincie Limburg; 2008
- Bellingham David; Griekse mythologie; Lantaarn; 1989
- Vanvinckenroye Willy; Tongeren Romeinse Stad; Lannoo; 1985

Websites

- <http://www.limburg.be/eCache/INT/18/457.html> : actieplannen voor alle 44 Limburgse soorten
- http://www.limburg.be/eCache/30593/Actieplan_stad_Tongeren_-_steenuil_%2840%29.html?layout=0&lbj=0&lbgr=0&blnr=0: Actieplan Steenuil Tongeren
- www.natuurpunt.be:
→ Onze acties → Biodiversiteit in jouw gemeente → Acties voor de steenuil
- www.leefmilieutongeren.be
- <http://www.pieter-vermeulen-museum.nl/lespakket%20Nacht%20van%20de%20Nacht.pdf>
- <http://www.natuurlijkbrabant.nl/index2.php?id=30&nid=31&searchstring>
- <http://www.beleefdelente.nl> volgt met webcams verschillende vogelfamilies
- <http://www.steenuil.nl/> uitgediepte site rond het thema steenuil
- www.vzz.nl Nederlandse Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming. Langs deze weg kan een goed bruikbare zoekkaart voor het determineren van muizenschedelresten in uilenbraakballen besteld worden.

Concept en uitwerking van deze werkbundel:

LEEFMILIEU TONGEREN

Paul Denis, Clarastraat 35 3700 TONGEREN Tel. 012/230328

Op dit adres kunnen scholen ook terecht voor reservatie van een **powerpointvoorstelling** over de steenuil en het Tongerse steenuilenproject